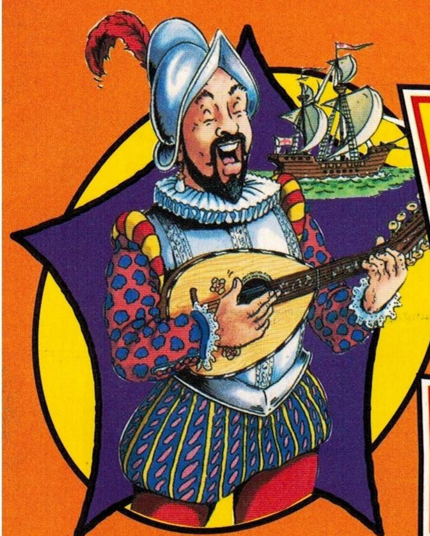

Wally zwiedza Świat!
32(84)

Wally poznaje historię świata!

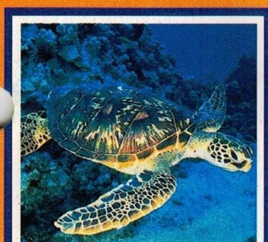
TYGODNIK
®
CENA
3,50 zł
od 21.09.00
do 27.09.00

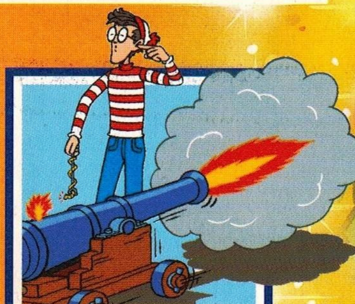
Hiszpańskie imperium

Skarby

Żółwie

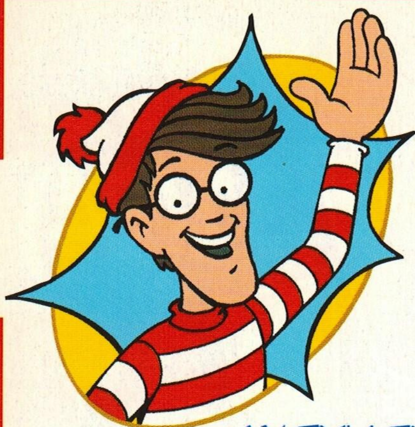

Bitwy morskie

ISBN 83-88264-15-X
INDEKS 354910
9 788388 264153

NAKLEJKI, ŁAMIGŁÓWKI I MAKABRYCZNE FAKTY

WITAJCIE, PODRÓŻNICY W CZASIE!

W TYM TYGODNIU WYRUSZAMY W REJS WSPANIAŁYM GALEONEM PO HISZPAŃSKIM IMPERIUM, BY WALCZYĆ Z KRWAWYMI PIRATAMI I PRZYŁĄCZYĆ SIĘ DO SZYBKIEJ ANGIELSKIEJ FLOTY PRZECIWKO POTĘŻNEJ ARMADZIE. POTEM MOŻEMY ODPOCZĄĆ I ZABAWIĆ SIĘ NA PEŁNYM PRZEPYCHU KRÓLEWSKIM DWORZE HISZPANII!

WIELKA KONKWISTA

KIEDY HISZPAŃSKI ŻOŁNIERZ, CORTEZ, PODBIJAŁ AZTEKÓW, MIAŁ POMOCNICZKĘ. MAJOWIE DALI MU W PREZENCIE... KSIĘŻNICZKĘ! MALINTZIN ZNAŁA JĘZYK AZTEKÓW I UPRZEDZIŁA CORTEZA O SPISKU NA JEGO ŻYCIE.

KRÓLESTWO HISZPANII

1469-1700

HISZPANIA W XV W. BYŁA PODZIELONA NA CZTERY KRÓLESTWA. W 1469 R. FERDYNAND I IZABELA, SPADKOBIERCY DWÓCH NAJWIĘKSZYCH KRÓLESTW, POBRALI SIĘ. RAZEM RZĄDZILI CAŁĄ HISZPANIĄ. DZIĘKI TEMU, ŻE KOLUMB POPŁYNĄŁ DO AMERYKI ZA HISZPAŃSKIE PIENIĄDZE, HISZPANIA ZAWŁADNĘŁA TEŻ NOWYM ŚWIATEM.

FRONT COVER: MIKE SEVERNS – TONY STONE IMAGES

Ta zbroja należała do króla Hiszpanii Filipa II. Filip miał łatwiejsze zadanie niż jego ojciec, Karol I. Karol wiedział, jak trudno jest rządzić ogromnym imperium, więc podzielił je między brata i syna. Mimo pięknej zbroi, Filip był bardziej myślicielem niż wojownikiem. Wierzył, że najlepszym sposobem rządzenia jest ciężka praca i samodyscyplina. Sam podpisywał wszystkie dokumenty w imperium!

ROYAL ARMOURIES, MADRID – THE BRIDGEMAN ART LIBRARY

KIEDY TO SIĘ ZDARZYŁO?

1469 r.	FERDYNAND I IZABELA BIORĄ ŚLUB I ŁĄCZĄ SWOJE KRÓLESTWA. HISZPANIA STAJE SIĘ JEDNYM PAŃSTWEM W 1515 R.
lata 1516-1519	KRÓL KAROL I OBEJMUJE RZĄDY W HISZPANII, BURGUNDII, NIDERLANDACH HISZPAŃSKICH I W ŚWIĘTYM CESARSTWIE RZYMSKIM.
lata 1532-1535	HISZPAŃSKI KONKWISTADOR PIZARRO PODBIŁ IMPERIUM INKÓW, MAJĄC TYLKO 180 ŻOŁNIERZY!
1541 r.	HISZPANIA OPANOWUJE CHILE. HISZPANIE WYWOŻĄ OGROMNE ILOŚCI ZŁOTA I SREBRA DO OJCZYZNY.
1556 r.	FILIP II ZOSTAJE KRÓLEM. IMPERIUM STAJE SIĘ WIĘKSZE I SILNIEJSZE. DO 1600 R. BYŁO NAJPOTĘŻNIEJSZE NA ŚWIECIE.
1700 r.	PO LATACH POMYŚLNOŚCI IMPERIUM ROZPADŁO SIĘ. WOJNY POZBAWIŁY HISZPANIĘ BOGACTWA.

SŁOWNICZEK

ARMADA - WIELKA FLOTA WOJENNA WYSŁANA PRZEZ KRÓLA HISZPANII - FILIPA II - NA PODBÓJ ANGLII.

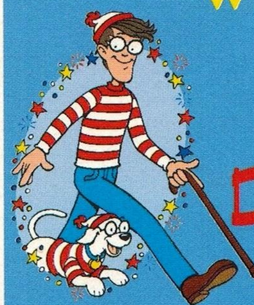
KONKWISTADOR - HISZPAŃSKIE SŁOWO OZNACZAJĄCE ZDOBYWCĘ.

PLANTACJA - DUŻY OBSZAR, NA KTÓRYM UPRAWIA SIĘ HERBATĘ, TRZCINĘ CUKROWĄ.

ROZPROSZYĆ - ZBURZYĆ PORZĄDEK RZECZY. W CZASIE WOJNY - ZLIKWIDOWAĆ SZYK BOJOWY PODCZAS UCIECZKI.

OSMALIĆ - OKOPCIĆ LUB OPALIĆ NAD OGNIEM.

W CZĘŚCI 32

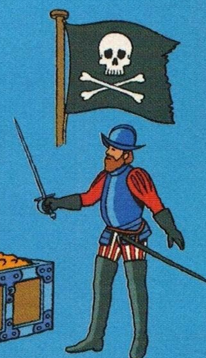

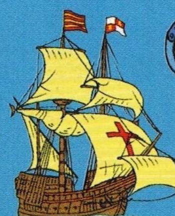
W DROGĘ!

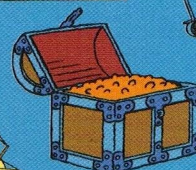
SZUKAJ I ZNAJDŹ

OTO PIĘĆ PAMIĄTEK Z HISZPAŃSKIEGO IMPERIUM DO ZNALEZIENIA NA STRONACH TEGO ZESZYTU. PRZEKONAJCIE SIĘ TEŻ, CZY POTRAFICIE ODSZUKAĆ SIEDEM PIRACKICH FLAG.

DOBRE POMYSŁY

ZŁOTE IMPERIUM

PO ODKRYCIU PRZEZ KOLUMBA NOWEGO ŚWIATA HISZPANIE WPADLI NA POMYSŁ, JAK ZDOBYĆ TAMTEJSZE BOGACTWA.

Dumni zdobywcy

Nowy Świat był pełen tajemnic dla Europejczyków. Hiszpanie wyruszali na wyprawy w poszukiwaniu przygód i bogactw. Znaleźli wielkie azteckie i inkaskie miasta. Nie mogli uwierzyć własnym oczom – wszędzie było złoto! Chciwi konkwistadorzy chcieli wszystko wywieźć do domu. Mieli pistolety i konie. Wkrótce podbili miejscową ludność, po czym zabrali jej bogactwa. Był to początek hiszpańskiego imperium.

Konkwistadorzy hiszpańscy przeszli mroźne góry i lasy w poszukiwaniu skarbów. Cortez spalił swoje okręty, więc jego załoga nie mogła uciec, nawet gdyby chciała!

BRYAN PARSLEY - TONY STONE IMAGES

OCEAN SPOKOJNY

Hiszpańskie galeony płynęły do Manili ze srebrem z Meksyku, a wracały z jedwabiem i przyprawami. Hiszpanie przyłączyli Filipiny do imperium w 1571 r.

CHINY

jedwab

wyspa koralowa

Manila

FILIPINY

Acapulco

ryby latające

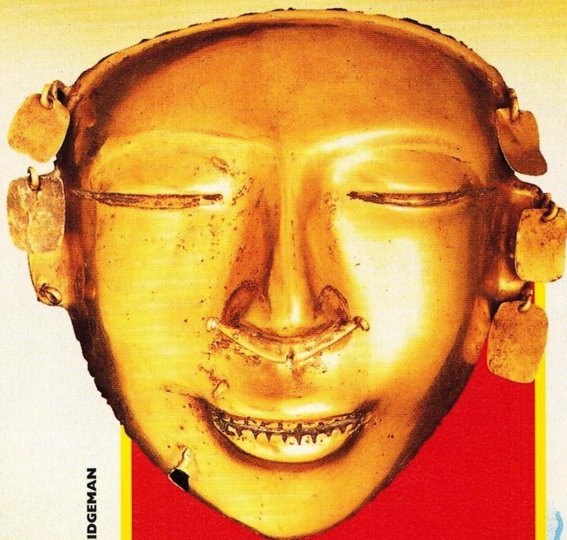
AUSTRALIA

SOCZYSTY OWOC

HISZPAŃSCY ŻEGLARZE W AMERYCE SPRÓBOWALI NIEZNANEGO SMAKOŁYKU - ANANASA. TEN NOWY OWOC ORAZ INNE PRZYSMAKI - POMIDORY, ORZESZKI ZIEMNE, KUKURYDZĘ ORAZ KAKAO - ZABRALI ZE SOBĄ W DRODZE POWROTNEJ DO RODZINNEJ HISZPANII.

Z NOTATNIKA MAŁEGO JUANA:

„ŻEBY KOLUMB MÓGŁ ODKRYĆ AMERYKĘ, TO ONA NAJPIERW MUSIAŁA BYĆ ZAKRYTA!"

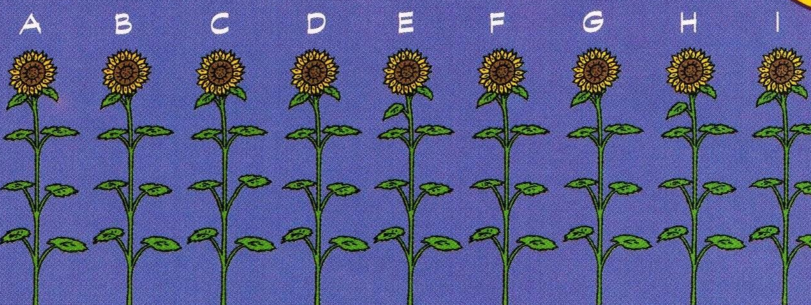

BRITISH MUSEUM, LONDON - THE BRIDGEMAN ART LIBRARY

Konkwistadorzy zniszczyli piękne, złote, azteckie i inkaskie ozdoby. Przetopili je na sztabki czystego złota, którym zapełniali ładownie swoich galeonów.

KŁOPOTLIWE KWIATY

WYSZUKAJ DLA KAŻDEGO Z KWIATÓW JEGO BLIŹNIACZĄ PARĘ I ZNAJDŹ JEDEN SŁONECZNIK-SAMOTNIK.

W 1588 r. król Filip II spróbował przyłączyć Anglię do hiszpańskiego imperium. Wysłał wielką, niezwyciężoną armadę, ale ta zawiodła ***(patrz str. 14).***

RZECZPOSPOLITA
ANGLIA
NIDERLANDY HISZPAŃSKIE
FRANCHE COMTE
FRANCJA
KSIĘSTWO MEDIOLANU
HISZPANIA
KRÓLESTWO NEAPOLU
PORTUGALIA
MORZE ŚRÓDZIEMNE
AMERYKA PÓŁNOCNA

Hiszpańscy misjonarze przypłynęli do Ameryki, aby nawrócić miejscową ludność na chrześcijaństwo.

Hiszpańskie statki ze skarbami nie mogły liczyć na bezpieczny powrót do Europy. Często atakowali je piraci.

Wszystkie żółte obszary na mapie należały do Hiszpanii. Imperium rozciągało się po całym świecie. Część europejska była wystarczająco duża - trzy miesiące zajmował żołnierzom marsz z Hiszpanii do Niderlandów!

FLORYDA
KUBA
azteckie złoto
HISPANIOLA
MORZE KARAIBSKIE
NOWA HISZPANIA
ananas
OCEAN ATLANTYCKI
Panama

Niektórzy zdobywcy poszukiwali złotego miasta i jego bogatego króla „El Dorado" (złotego człowieka). Więcej o tym ***przeczytacie na str. 16.***

AFRYKA
równik
ziemniaki
AMERYKA POŁUDNIOWA
Lima
PERU
Potosi

Francis Drake był najlepszym angielskim kapitanem. Opłynął świat dookoła. W drodze rabował hiszpańskie statki ze skarbami.

Konkwistadorzy znaleźli górę inkaskiego srebra w Potosi. Prawie całe srebro w Europie przez blisko 300 lat pochodziło stamtąd!

PHILIP AND KAREN SMITH - TONY STONE IMAGES

Współcześni rolnicy we Francji i Hiszpanii obsiewają całe pola słonecznikami. Z ich nasion wyciska się olej jadalny. Te niezwykle pożyteczne kwiaty przybyły z Nowego Świata!

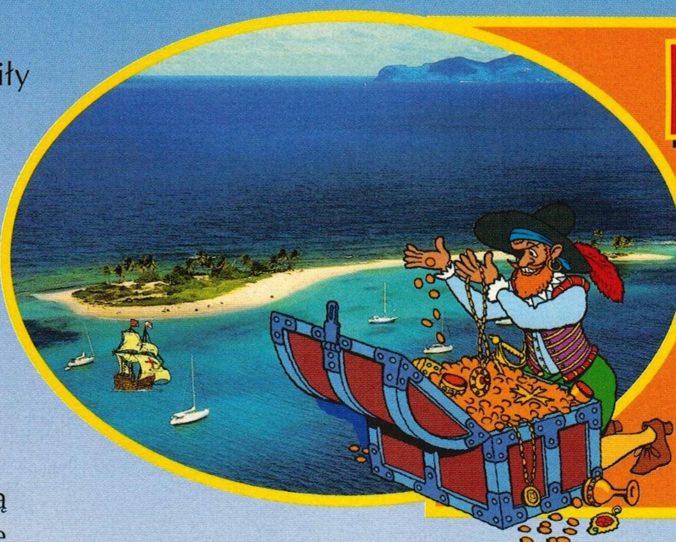
Z NOTATNIKA WENDY

PIRACI!

HISZPANIE OKRADALI MIESZKAŃCÓW AMERYKI POŁUDNIOWEJ, A PIRACI OKRADALI HISZPANÓW!

Srebro i złoto

Hiszpańskie statki przewoziły ogromne ilości skarbów przez Morze Karaibskie i Atlantyk do Hiszpanii. Jeden okręt wiózł tony złota i tysiące srebrnych monet. Nic dziwnego, że Karaiby roiły się od piratów!

Piraci przybijali do brzegu, gdy już nakradli wystarczająco dużo skarbów. Podczas dzikich uczt świętowali i robili, co tylko chcieli. Niektórzy z nich przegrywali w karty całe swoje bogactwo w jedną noc.

DONALD NAUSBAUM - TONY STONE IMAGES

Straszni żeglarze

Morscy rabusie byli krwawą bandą. Okrutni kapitanowie podpalali ludzi, wystrzeliwali ich z dział i zostawiali na bezludnych wyspach. Pirat Czarnobrody był jednym z najgorszych. Nosił lonty do dział pod kapeluszem i sześć pistoletów za pasem. Obcinał palce tym, którzy nie chcieli zdjąć drogich pierścieni!

Do ataku!

Rabusie chcieli wzbudzać postrach na morzu. Ich flaga przedstawiała czaszkę i skrzyżowane piszczele. Mieli nadzieję, że ludzie poddadzą się na sam widok tej flagi. Jednak Hiszpanie dzielnie strzegli swoich skarbów i często dochodziło do walk.

Bez znieczulenia

Podczas walk przeciwnicy odnosili poważne rany. Czasami piratowi trzeba było odciąć piłą ramię lub nogę. Na pokładzie nie było chirurga, dlatego ranni często umierali podczas zabiegu. Jeśli pirat przeżył, dostawał kilkaset srebrnych monet na osłodę!

MUSZKIETOWA GMATWANINA

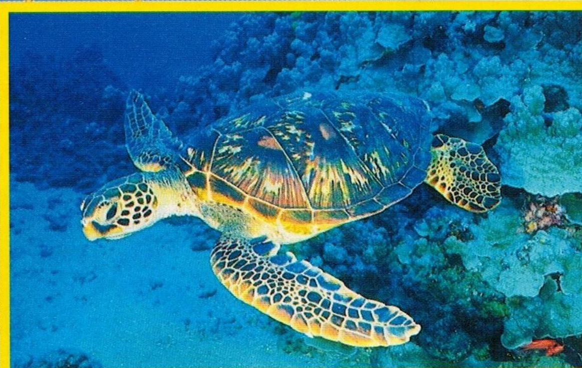

PIRACI UŻYWALI DŁUGICH PISTOLETÓW, NAZYWANYCH MUSZKIETAMI. BROŃ TA CZĘSTO BYŁA DŁUŻSZA OD CZŁOWIEKA. POLICZCIE, ILE MUSZKIETÓW ZNAJDUJE SIĘ W TEJ ZBROJOWNI.

W wolnych chwilach – kiedy nie zajmowali się rozbojem – czyścili swoje kordy, sztylety i pistolety, aby nie rdzewiały. Naprawiali też żagle i liny, a także szorowali drewniane pokłady swych okrętów.

VICTORIA & ALBERT MUSEUM, LONDON - THE BRIDGEMAN ART LIBRARY

MIKE SEVERNS - TONY STONE IMAGES

Piraci żywili się solonym mięsem oraz sucharami. Ryby lub żółwie były dla nich przysmakiem. Jeden duży żółw wystarczał na obiad dla całej załogi!

PIRACKI KODEKS

- ŻADNYCH KOBIET NA POKŁADZIE (KOBIETY -PIRATKI MUSIAŁY UDAWAĆ MĘŻCZYZN).
- POSŁUSZEŃSTWO WOBEC KAPITANA.
- SPRAWIEDLIWY PODZIAŁ JEDZENIA I ŁUPÓW.
- LENIWI NIE MAJĄ UDZIAŁU W ŁUPACH.
- WSZELKI HAZARD ZAKAZANY!
- NIE MOŻNA OKRADAĆ INNYCH PIRATÓW I ZDRADZAĆ TAJEMNIC.

- CO TO JEST LUFA ARMATNIA?

- JEST TO WALEC POWIETRZA OTOCZONY METALEM.

Najczęściej podpływali jak najbliżej statków i niespodziewanie na nie napadali. Czasami czaili się w zatoczkach i uderzali znienacka.

NAJLEPSZY KORSARZ

HENRY MORGAN BYŁ JEDNYM Z NAJSŁYNNIEJSZYCH PIRATÓW. ZDOBYŁ DLA SIEBIE TONY SKARBÓW. ZOSTAŁ NARODOWYM BOHATEREM ANGLII I WALII.

Anglia i Francja chciały mieć udział w amerykańskich skarbach. Wysłały flotę do walki z Hiszpanami. Czasami wygrywały i zdobywały jakieś wyspy. Hiszpanie nie pozostawali im jednak dłużni i dalej o nie walczyli. Anglia i Francja wynajmowały więc piratów do pomocy w walce z hiszpańskimi statkami.

Niektórych piratów nazywano bukanerami. Byli to Europejczycy, którzy chcieli spokojnie żyć na Wyspach Karaibskich. Indianie nauczyli ich gotować na ogniu, nazywanym „boucan" – stąd wzięła się ich nazwa. Hiszpanie nie lubili ich i przepędzili z wysp. Wtedy bukanerzy wstąpili na przestępczą drogę – zostali piratami.

Pewna grupa piratów miała swoją bazę na Jamajce, która należała do Anglii. Ich przywódca nazywał się Henry Morgan. Dla Anglików był bohaterem, a dla Hiszpanów pospolitym przestępcą.

1 Gdy Anglia potrzebowała pomocy w walce z Hiszpanami, wynajmowała piratów. W lipcu 1668 roku, podczas trwania walk, Hiszpanie zagrozili zaatakowaniem Jamajki. Henry Morgan i jego bukanerzy przybyli na pomoc i ruszyli na hiszpańskie miasto Porto Bello w Panamie.

MIASTO JEST NASZE, CHŁOPAKI!

2 Morgan zagroził, że spali miasto Porto Bello, jeśli Hiszpanie nie zapłacą mu ogromnego okupu. Wystraszeni Hiszpanie dali mu tyle pieniędzy, ile zażądał.

ILE DOSTALIŚMY?

OKOŁO 250 000 PESOS!

3 Morgan dalej zawzięcie walczył z Hiszpanami - żeby pomóc Anglii i zdobywać skarby dla siebie. Nieco później wrócił na Jamajkę.

WIĘC ANGLIA ZAWARŁA POKÓJ Z HISZPANIĄ...

MUSICIE PRZESTAĆ Z NIMI WALCZYĆ.

4 Morgan pozostał na Jamajce. Doglądał swojej plantacji i spędzał czas z rodziną, ale nie był naprawdę szczęśliwy.

DOBRZE, ŻE JESTEŚ W DOMU.

WOLAŁBYM BYĆ NA STATKU.

5 Szczęśliwie dla Henry'ego, w roku 1670 królowa Hiszpanii wypowiedziała Jamajce wojnę, mimo że Anglia i Hiszpania zawarły pokój. Władze Jamajki wiedziały, że Morgan może być bardzo pomocny, więc uczyniły go admirałem swojej floty.

ILE MAMY OKRĘTÓW DO DYSPOZYCJI?

36 I DWA TYSIĄCE LUDZI. ZAATAKUJEMY PANAMĘ.

6 8 stycznia 1671 roku ludzie Morgana pokonali hiszpańską armię i pomaszerowali na Panamę. Hiszpanie podpalili miasto, zanim uciekli, ale Morgan był pewien, że zostawili pieniądze. Miał rację - korsarze zdobyli skarby o wartości dzisiejszych 200 tysięcy złotych.

HISZPANIE MUSIELI ZABRAĆ ZŁOTO ZE SOBĄ.

SZUKAJCIE WSZĘDZIE!

7 Gdy Morgan wrócił na Jamajkę, między Anglią i Hiszpanią panował pokój. Został aresztowany i przewieziony do Anglii, gdzie miał stanąć przed sądem. Karą za piractwo była śmierć, ale proces nigdy się nie odbył.

GDZIE ONI ZABIERAJĄ ADMIRAŁA MORGANA?

DO ANGLII, SYNU.

POWSTAŃ, SIR HENRY MORGANIE.

8 Anglicy byli uradowani - Morgan stał się dla nich bohaterem. Król Karol II nadał mu nawet tytuł szlachecki.

9 Pirat Morgan został szanowanym zastępcą gubernatora Jamajki. Gdy zmarł w roku 1688, urządzono mu wspaniały pogrzeb.

SŁYSZĘ DZIAŁA - HISZPANIE ATAKUJĄ!

NIE BĄDŹ GŁUPTASEM - WSZYSTKIE STATKI W PORCIE ODDAJĄ SALUT NA CZEŚĆ SIR HENRY'EGO.

SŁYNNI LUDZIE

ZAMOŻNI WŁADCY

HISZPAŃSKA RODZINA KRÓLEWSKA BYŁA, MOI DRODZY, BARDZO BOGATA. A WSZYSTKO TO DZIĘKI KOLUMBOWI!

Szczęśliwy dzień

Dzień, w którym Krzysztof Kolumb poprosił króla Ferdynanda i królową Izabelę o pomoc, był dla Hiszpanii szczęśliwy. Żeglarz dostał pieniądze na odkrywcze wyprawy. Znaczyło to, że odkryte przez niego lądy będą należały do Hiszpanii.

PIENIĄDZE, PIENIĄDZE, PIENIĄDZE

JEŚLI WYKORZYSTASZ PODPOWIEDZI, ODGADNIESZ SŁOWA UŁOŻONE POZIOMO. OSTATNIE LITERY ODGADNIĘTYCH WYRAZÓW UTWORZĄ SŁOWO BĘDĄCE ROZWIĄZANIEM.

G	O	R	Z	S	MNIEJ NIŻ ZŁOTÓWKA
Ł	O	R	E	Z	PTAK NA MONECIE
M	L	O	E	K	CENNY DAR KROWY
T	Z	S	O	K	INACZEJ CENA
C	Z	O	K	O	OZDOBA PIERŚCIENIA

Wiadra dukatów

Wielu hiszpańskich odkrywców popłynęło przez ocean śladem Kolumba. Podbili oni Amerykę Południową i zagrabili złoto Inków i Azteków. Większość tych skarbów trafiła do Hiszpanii. Jedna piąta złota i srebra, które odwieziono do kraju, należała do króla.

Okazały dwór

Kosztowności spływające do skarbca sprawiły, że hiszpańska rodzina królewska stała na czele największego dworu w Europie i miała więcej pieniędzy niż wszyscy inni królowie i królowe razem!

- CZEMU KOLUMB NAZWAŁ MIESZKAŃCÓW AMERYKI INDIANAMI?

- BO MYŚLAŁ, ŻE DOPŁYNĄŁ DO INDII.

T. BOGNAR - TRIP

Hiszpanki zawsze chętnie tańczyły przy dźwiękach gitary. Była to jedna z niewielu rzeczy, która łączyła biednych i bogatych w XVI-wiecznej Hiszpanii. Do dzisiaj Hiszpanie wkładają barwne kostiumy i tańczą przy gitarach.

Zostawcie mnie w spokoju!

Gdy król Hiszpanii wstawał lub siadał, tłum urzędników rzucał mu się na pomoc. Nie mógł nawet pójść do toalety bez swoich szlachciców, kłócących się, kto ma mu towarzyszyć. Filip II nie lubił tego zamieszania. Wolał przebywać w skromnym, małym pokoju. Organizował jednak wystawne przyjęcia. Chciał mieć szlachtę na oku, by nie spiskowała przeciw niemu w swoich majątkach.

Córka Ferdynanda i Izabeli, Katarzyna Aragońska, w roku 1509 wyszła za Henryka VIII. Król Anglii rozwiódł się z nią w roku 1533. Anglia i Hiszpania stały się wrogami.

W 1469 roku, po ślubie Ferdynanda Aragońskiego i Izabeli Kastylijskiej, powstała Hiszpania! Kastylia i Aragonia były jej częściami. Dzięki temu małżeństwu Hiszpania stała się jednym królestwem.

RODZINNE INTERESY

KRÓLEWSKIE DZIECI ZAWIERAŁY MAŁŻEŃSTWA Z DZIEĆMI INNYCH KRÓLEWSKICH RODZIN, ABY UCZYNIĆ DYNASTIE JESZCZE POTĘŻNIEJSZYMI. JOANNA WYSZŁA ZA FILIPA I BURGUNDZKIEGO. ZNACZYŁO TO, ŻE ICH SYN KAROL I, GDY UROŚNIE, BĘDZIE WŁADCĄ DWÓCH PAŃSTW - HISZPANII I BURGUNDII. FILIP I BURGUNDZKI POCHODZIŁ Z RODZINY HABSBURGÓW. OJCIEC FILIPA I BYŁ WŁADCĄ ŚWIĘTEGO CESARSTWA RZYMSKIEGO, RZĄDZIŁ NIEMCAMI I AUSTRIĄ. WSZYSTKIE TE KRAJE NALEŻAŁY PÓŹNIEJ TAKŻE DO KAROLA I.

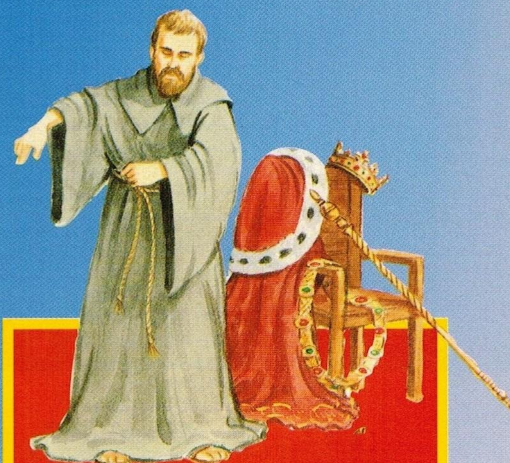

Izabela zmarła w roku 1504. Królową Kastylii została jej córka Joanna. Nazywana była także Joanną Szaloną, bo wpadała często w straszny gniew.

Oto pałac Escorial, gdzie mieszkał Filip II. Jest to miejsce odrobinę ponure i zimne, ale Filip je lubił.

OLIVER BENN - TONY STONE IMAGES

Syn Joanny - Karol I - został królem po śmierci Ferdynanda. Gdy był już zmęczony rządzeniem, wstąpił do klasztoru. Jego syn Filip otrzymał w spadku Hiszpanię, Włochy i Niderlandy, a brat Ferdynand - Niemcy i Austrię.

Filip II był synem Karola. Ożenił się z córką Henryka VIII, Marią Tudor. Gdy Karol umarł, jego syn porzucił Anglię i wyruszył do Hiszpanii. Myślał, że będzie rządził Anglią po śmierci Marii, ale władzę tam przejęła jej siostra - Elżbieta.

NA POKŁADZIE

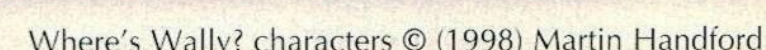

WEJDŹMY NA POKŁAD TEGO WSPANIAŁEGO GALEONU, TROPICIELE HISTORII. KAPITAN I JEGO ZAŁOGA SĄ NA GÓRZE PO PRAWEJ I MAJĄ NIE LADA PROBLEM Z ODCZYTANIEM MAPY. WYGLĄDAJĄ TAK, JAKBY SIĘ ZGUBILI! WYZNACZCIE WŁAŚCIWY KURS I ZNAJDŹCIE MNIE, A POTEM „POŻEGLUJCIE" PRZEZ LISTĘ POSTACI I ODSZUKAJCIE:

- PIRATA SPADOCHRONIARZA.
- ODWAŻNEGO PTASZKA W LUFIE DZIAŁA.
- HISZPAŃSKIEGO ŻEGLARZA Z PROCĄ.
- POMARAŃCZOWEGO DZIĘCIOŁA.
- KLEPSYDRĘ I KIELICH DO WINA.
- DRZEMIĄCEGO ŻEGLARZA, MAJĄCEGO SŁODKIE SNY.

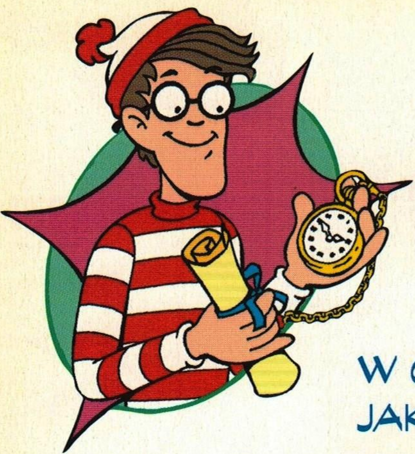
CZY MOŻECIE ZNALEŹĆ TEGO MARYNARZA Z PIĘKNYMI MYSIMI OGONKAMI?

NA STATKU PIRACKIM:
- ŁGAŁEŚ, ŻE UMIESZ GOTOWAĆ, KUCHARZU! CO ROBIŁEŚ NA LĄDZIE?
- GOTOWAŁEM SMOŁĘ, PANIE KAPITANIE.

WIEKI OKRUCIEŃSTW

W OWYCH LATACH NIKT NIE SŁYSZAŁ O CZYMŚ TAKIM JAK TOLERANCJA RELIGIJNA. NAWRACANO SIŁĄ!

Protestanci

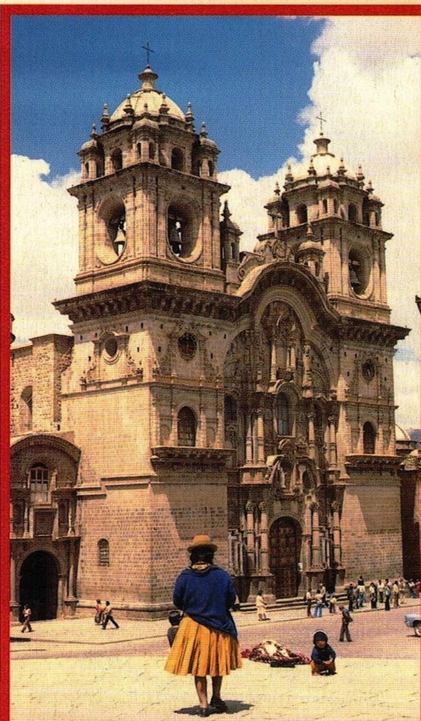
W XVI w. w chreścijaństwie doszło do rozłamu. Od kościoła katolickiego odłączyli się protestanci, którzy przestali uznawać papieża i niektóre katolickie wierzenia. Odrzucili na przykład kult Matki Boskiej i świętych. Protestantów określano mianem heretyków i prześladowano ich.

MĄDRE SŁOWA

W CZASACH INKWIZYCJI LUDZIE RYZYKOWALI SPALENIEM NA STOSIE ZA CZYTANIE ZAKAZANYCH KSIĄŻEK. CZY ODWAŻYCIE SIĘ ODCZYTAĆ SZEŚĆ UKRYTYCH TU SŁÓW?

ANAHSIPIZ	TRUTYRO
ERYTKEH	IGERLIA
ATUIZJE	KONIWIE

ROBIN SMITH – TONY STONE IMAGES

Hiszpanie chcieli, żeby wszyscy poddani w całym imperium stali się chrześcijanami. W Peru zniszczyli nawet świątynie Inków, a na ich miejscu zbudowali kościoły chrześcijańskie.

Inkwizycja

Hiszpanię uważano za najbardziej katolicki kraj na świecie. W 1478 r. para królewska, Ferdynand i Izabela, ustanowili specjalny sąd religijny do zwalczania herezji, nazywany inkwizycją. Zadaniem inkwizycji hiszpańskiej było poszukiwanie heretyków, udowodnienie im winy i przekazanie ich władzy świeckiej do ukarania. Niektórzy inkwizytorzy byli szczególnie okrutni. Wtrącali ludzi do więzienia przy najmniejszym podejrzeniu o herezję i torturowali ich w trakcie długich przesłuchań.

Jeśli heretyk – czyli innowierca – wyraził skruchę, był karany grzywną lub chłostą. Czasem pozbawiano go też całego majątku. Skazanych palono żywcem na stosie!

Z NOTATNIKA MISJONARZA:

„INDIANIE ŻYJĄ W CHATKACH, Z KTÓRYCH DYM WYCHODZI MNIEJSZYMI OTWORAMI, A INDIANIE WIĘKSZYMI."

BRRR MAKABRA

HISZPAŃSCY SĘDZIOWIE WYMUSZALI ZEZNANIA, SKAZUJĄC PODEJRZANYCH NA TORTURY, TAKIE JAK: BICIE, WIESZANIE ZA NOGI, ROZCIĄGANIE NA KOLE TORTUR CZY... WYPIJANIE WIELU WIADER WODY!

ALEJANDRO BALAGUER – TONY STONE IMAGES

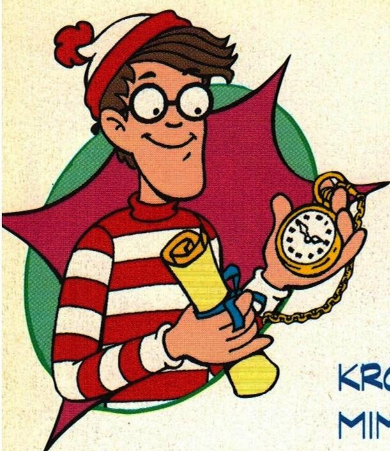

W Ameryce Południowej większość mieszkańców to katolicy. Święta religijne obchodzą, organizując wielkie, kolorowe procesje.

Państwo i Kościół

Hiszpański król chciał siłą zmusić podbite narody do przejścia na katolicyzm. Misjonarze z kolei szerzyli idee chrześcijańskie, okazując dobroć i uczciwość oraz pomagając biednym. Taką drogę nawracania obrali na przykład jezuici. Jednak po pewnym czasie zakon popadł w niełaskę i król Hiszpanii wysłał wojsko, aby zabić jezuitów.

Skazani heretycy musieli nosić długie koszule z czerwonymi krzyżami i spiczaste czapki. Tłumy ludzi zbierały się, aby zobaczyć, jak płoną na stosie!

WIELKA ARMADA

KRÓL HISZPANII, FILIP II, WŁADAŁ NIEZMIERZONYM IMPERIUM. MIMO TO CAŁYM SERCEM PRAGNĄŁ PODBIĆ ANGLIĘ.

Hiszpania i Anglia

Katolicki król Hiszpanii, Filip II, był wściekły na Anglików. Kiedy umarła jego żona, Maria Tudor, Filip myślał, że przejmie po niej władzę w Anglii. Jednak to siostra Marii, Elżbieta, została królową. Elżbieta była protestantką i źle traktowała katolików. Wspierała wrogów Filipa w Niderlandach, a jej żeglarze rabowali hiszpańskie okręty na Karaibach. Filip postanowił odzyskać swoją własność.

NA STATKU

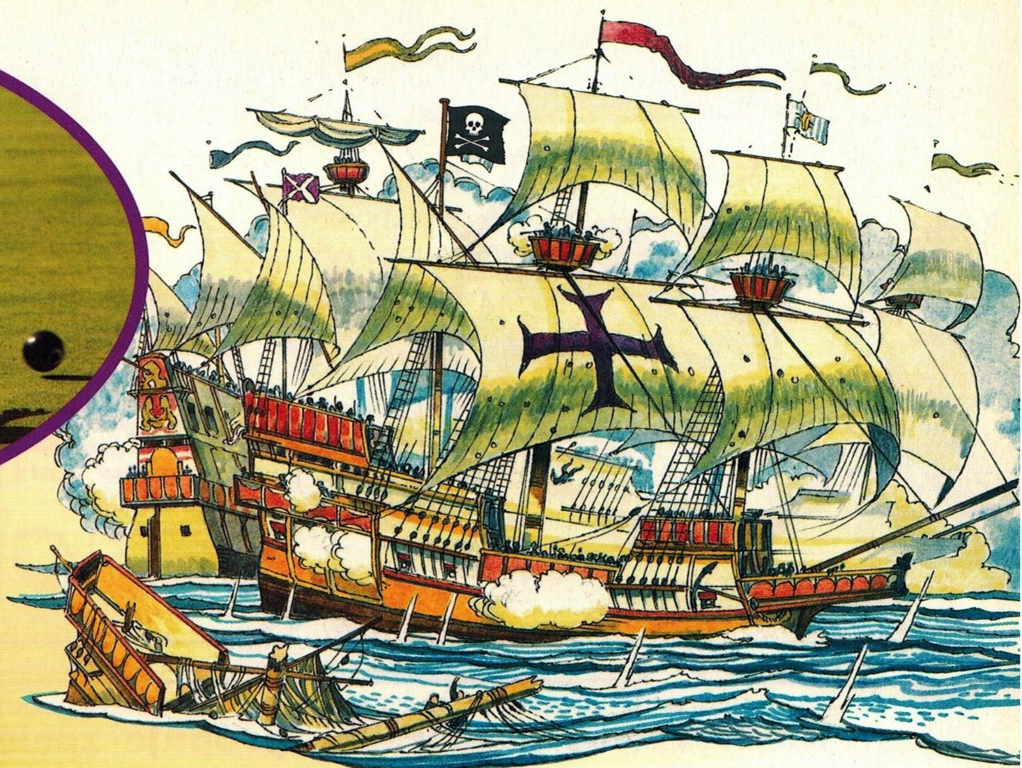
PORT
_ _ _ _
_ _ _ _
_ _ _ _
_ _ _ _
KULA

MUSICIE PŁYNĄĆ DO PORTU, BY ZAŁADOWAĆ KULE DO ARMAT. CZY UMIECIE PRZEJŚĆ OD PORTU DO KULI, ZMIENIAJĄC W KAŻDYM SŁOWIE TYLKO JEDNĄ LITERĘ?

NA HISZPAŃSKIM GALEONIE:
- PEDRO, SŁYSZAŁEM, ŻE LUBISZ MUZYKĘ. A CO NAJBARDZIEJ?
- SYGNAŁ NA OBIAD.

Bitwy morskie były bardzo głośne - obie strony strzelały z dział i pistoletów bez przerwy przez kilka godzin.

ROB TALBOT – TONY STONE IMAGES

Francis Drake był słynnym żeglarzem. Hiszpanie mówili o nim El Draco - smok - ponieważ zniszczył mnóstwo ich statków. Drake lubił bitwy, ale grę w kule jeszcze bardziej! Nie rozpoczął walki, póki nie skończył gry.

Anglicy mieli małe statki, które były szybkie i zwrotne. Dzięki nim zniszczyli ciężkie hiszpańskie galeony.

Wojenna flota

W 1588 r. Filip wysłał na podbój Anglii armię 30 000 ludzi i flotę (czyli armadę) złożoną ze 130 statków. Armada płynęła wolno do Calais we Francji, a angielska flota podążała tuż za nią. Po drodze stoczyły cztery niewielkie bitwy. Angielscy dowódcy, lord Howard i Francis Drake, obmyślili chytry plan. Podpalili osiem statków i pchnęli je w stronę armady. Wrogowie przestraszyli się wówczas i rozproszyli swe statki. Obie floty dążyły do walki. Wielkie okręty Hiszpanów nie dorównywały zwrotnej angielskiej flocie. Aby załadować ciężkie hiszpańskie działo, potrzeba było całej godziny!

BRODA KRÓLA

W 1587 R. FRANCIS DRAKE WŚLIZNĄŁ SIĘ DO HISZPAŃSKIEGO PORTU KADYKS I ZATOPIŁ 20 OKRĘTÓW! SWÓJ WYCZYN DRAKE NAZWAŁ „OSMALENIEM BRODY HISZPAŃSKIEGO KRÓLA".

Sztorm!

Podczas dziewięciogodzinnej bitwy Anglicy zatopili 16 hiszpańskich okrętów. Potem zaczął się sztorm, który zepchnął obie floty na północ. Hiszpanie postanowili wrócić do domu, omijając od północy Szkocję i Irlandię. Dopadły ich jeszcze większe sztormy i stracili ponad 50 okrętów. Utonęło ponad tysiąc ludzi. Tylko połowa okrętów dotarła do Hiszpanii. Powrót do domu zajął armadzie tyle czasu, że wielu żeglarzy zmarło z głodu. Łącznie zginęło około 19 000 Hiszpanów. To był koniec marzeń Filipa o panowaniu w Anglii.

NATIONAL MARITIME MUSEUM - E T ARCHIVE

Obrazy i tkaniny pokazujące zniszczenie armady były bardzo popularne w czasach elżbietańskich. Angielscy żeglarze otrzymali medale z napisem „Bóg dmuchnął i ich rozproszył".

WALLY I LEGENDA JEZIORA

Kiedy Lewus desperacko próbuje znaleźć ukryte złoto, Wally używa podstępu, by ocalić królewski skarb.

Wszystko zaczęło się przez Białobrodego. Przyjaciele rozmawiali o legendach. Wenda wspomniała słynnego El Dorado, południowoamerykańskiego króla, który posiadał ponoć ogromne bogactwa. Ludzie szukali jego skarbu od czasu pojawienia się Hiszpanów w Ameryce Południowej przed pięcioma wiekami.
– Ale El Dorado właściwie nigdy nie istniał, prawda? – zapytał Wally.
Białobrody uśmiechnął się. – A może chciałbyś sam się o tym przekonać?
I tak oto zjawili się tutaj, przedzierając się przez wilgotny południowoamerykański las deszczowy. Magik nie udzielił im jasnych wskazówek. Powiedział tylko, żeby szukali jakiegoś jeziora.
– Może to już za tymi drzewami?
– odezwał się Wally z nadzieją w głosie.
Kiedy przeszli kolejny zakręt ścieżki, ich oczom ukazała się rzeka. Pośrodku rzeki stała dziewczyna przywiązana do słupa.
– Kto ci to zrobił? – zawołał do niej oburzony Wally.
– Okrutni ludzie w zbrojach – odrzekła słabym głosem dziewczyna.
– Konkwistadorzy – stwierdziła Wenda.
– Pytali mnie o złoto należące do El Dorado – mówiła dalej dziewczyna.
– Obiecali, że jeśli wszystko im powiem, puszczą mnie wolno, ale oszukali mnie i związali. Wysłałam ich w złym kierunku. Niebawem tu wrócą.
– Musimy ją uwolnić
– powiedziała Wenda.
Wally już miał wejść do rzeki, kiedy dziewczyna krzyknęła.
– Nie! W rzece są piranie!
Wally wiedział, że piranie to groźne ryby, zdolne pożreć duże zwierzę w kilka minut.

Otworzył torbę i wyjął parę wysokich kaloszy. Założył je i wszedł do rzeki. Piranie próbowały go ugryźć, ale guma na szczęście im nie smakowała. Wally odwiązał dziewczynę, która rzekła:
– Mam na imię Michu, jestem córką króla!
– Jakiego króla? – zapytał grzecznie Wally.
Szczek zauważył kwiat i chciał go powąchać, ale ten... odfrunął!
– Hau – szczeknął piesek.
– To tylko motyl! – zaśmiał się Wally.
Odwrócili się, ale Michu gdzieś zniknęła.
– Dzięki wam, przybysze. Ocaliliście mi życie – srebrzysty głos Michu rozległ się w głębi dżungli. – Zasłużyliście na nagrodę od El Dorado. Przyjdźcie przed zmierzchem do jaskini!
Wally wziął swoją lornetkę i rozejrzał się dokoła. Dostrzegł wzgórze, na szczycie którego znajdowało się wejście do jaskini. Słońce już zaczynało zachodzić.
– Chodźmy – powiedział chłopiec.
Tymczasem ich tropem podążała postać w czarno-żółtym swetrze.

Weszli do wnętrza jaskini, usiłując coś zobaczyć w ciemności.
– Spójrzcie – wyszeptał Wally.
Uniósł złotą rzeźbę, przedstawiającą kilkoro ludzi na tratwie na środku jeziora.
– El Dorado jak żywy! – krzyknęła Wenda.
– To zbyt kosztowna nagroda. Musimy to tutaj zostawić. Ale wygląda na to, że Białobrody miał rację. Jeśli chcemy odszukać El Dorado, musimy znaleźć jezioro – powiedział Wally.
– Wejdźmy więc wyżej i zobaczmy, czy widać stamtąd jakieś jezioro
– zaproponowała niecierpliwie Wenda.

Ze szczytu wzgórza zobaczyli taflę wody lśniącą w promieniach zachodzącego słońca. Wokół brzegów jeziora połyskiwały maleńkie światełka. – Pochodnie! – krzyknęła Wenda. Zbiegli w dół zbocza, w kierunku jeziora. Ukryli się za drzewem i patrzyli, co się tam dzieje. Wysoki mężczyzna – król El Dorado – był obsypywany złotym pyłem przez kapłanów. Potem wszedł na złotą tratwę i kapłani wypłynęli z nim na środek jeziora. Wrzucili do wody złote przedmioty jako ofiarę, a król wykąpał się w jeziorze. Gdy cały złoty pył został już zmyty, wspiął się z powrotem na tratwę.

Tłum poddanych wydał radosne okrzyki, a kapłani zaczęli wiosłować ku brzegowi. Nagle trzasnęła złamana gałąź i ktoś w czarno-żółtym swetrze z pluskiem spadł z drzewa do wody. Stojący na brzegu ludzie zaczęli strzelać z łuków w stronę uciekającej w popłochu postaci.
– Znowu Lewus! Odejdźmy lepiej!
– odezwał się Wally. Ale zanim ruszyli, zostali otoczeni przez ludzi z włóczniami.
– Co zrobimy z tymi ciekawskimi, wasza wysokość? – pytali ludzie.
– Karą za podglądanie ceremonii jest śmierć! – rzekł stanowczo El Dorado.
– Nie, ojcze – rozległ się miękki głos Michu. – Oni ocalili mi życie.
El Dorado zmarszczył brwi. – Ale teraz ludzie w zbrojach będą wiedzieli, gdzie jest święte jezioro. Ten, który uciekł, na pewno im to powie. Jutro poszukamy innego miejsca, ale dzisiaj oni mogą próbować ukraść nasze złote ofiary.
– Chyba wiem, jak ocalić twój skarb przed złodziejami! – zawołał Wally, wyciągając ze swojej torby wielką sieć rybacką.

W tym czasie Lewus biegł przez mroczny las. Nie wiedział, dokąd uciekać i wpadł prosto na oddział hiszpańskich żołnierzy.
– Co wiesz o El Dorado? – zapytał dowódca konkwistadorów.
– Wszystko, co można wiedzieć
– odpowiedział przebiegle Lewus. – Ale dlaczego miałbym wam to mówić?
– Jesteśmy więksi i mamy broń oraz zbroje – powiedział spokojnie oficer.
– Dobrze, powiem wam – wymamrotał Lewus drżącym głosem. – Ale chcę dostać swój udział. Zaprowadził żołnierzy do jaskini. – Tutaj jest złoty skarb – oznajmił. Hiszpanie zajrzeli do środka. Nagle powietrze wypełniły piski i odgłosy łopoczących skrzydeł.

– Aaa! Krwiożercze nietoperze-wampiry! – krzyknął jeden z żołnierzy i konkwistadorzy rzucili się do ucieczki w dół zbocza. Gdy złapali już oddech, kapitan chwycił Lewusa za kołnierz.
– Więc to tak? Chcesz nas wystraszyć? Mów, gdzie jest złoto, głupcze!
W świetle księżyca błysnął ostry sztylet.
– Pokażę wam, to blisko – wykrztusił przerażony Lewus. – Nie ma potrzeby się aż tak denerwować. Konkwistadorzy ruszyli za Lewusem w milczeniu przez ciemny las. Po jakimś czasie dotarli do jeziora. – Musicie wypłynąć tratwą na środek i zanurkować. Złoto jest pod wodą.
– Ty pierwszy! – rzekł nieufnie kapitan. Lewus popłynął tratwą na środek jeziora. Zaczął wpatrywać się w głąb wody i ujrzał więcej złota, niż kiedykolwiek mu się śniło. – Znalazłem skarb El Dorado! – zawołał radośnie. – Wskakuję! Wskoczył i natychmiast poczuł bolesne ukłucie. – Ooch! – krzyknął, wdrapując się z powrotem na tratwę. Jezioro było pełne ryb. Ryb z bardzo ostrymi zębami!
– Ha! – odezwał się dowódca konkwistadorów. – Zostawmy lepiej tego głupca jego szalonym pomysłom!

El Dorado, Michu, Wally, Wenda i Szczek patrzyli, jak wściekli konkwistadorzy odchodzą. Król uśmiechnął się promiennie.
– Przeniesienie piranii z rzeki do jeziora było świetnym pomysłem. Będziecie dziś moimi gośćmi na uroczystej uczcie!
– I tak skarb El Dorado pozostanie legendą – wyszeptał Wally. Szczek oblizał pysk i pomyślał z zadowoleniem:
– Uczta jest dużo ciekawsza niż złoto.

KONIEC

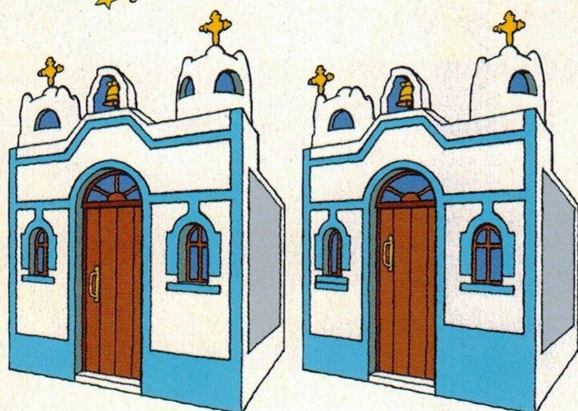
W CZĘŚCI 33. WENDA BĘDZIE WARTA TYLE ZŁOTA, ILE WAŻY.

ŁAMIGŁÓWKI Z PRZESZŁOŚCI

KONKWISTADORZY NIGDY NIE PODDAWALI SIĘ BEZ WALKI. WEŹCIE Z NICH PRZYKŁAD I ROZPRAWCIE SIĘ Z TYMI ZAGADKAMI, AMIGOS!

Wytęż wzrok

Te dwa hiszpańskie kościoły różnią się ośmioma szczegółami. Czy możecie je wskazać?

Słynne imiona

Czy odgadniecie imiona czterech znanych postaci?

1 D + [rak] + E

2 [kolumna] NA + B

3 [karta] + L

4 M + [harmonijka] KI

GDZIEŚ W HISZPANII:
- ALONSO, IDŹ PODLEJ OGRÓDEK.
- ALE PADA DESZCZ.
- TO WEŹ PARASOL...

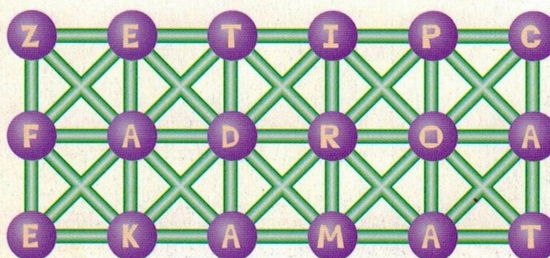
HAŁAŚLIWY HERETYK HENRYK HERBU HEŁM HANDLOWAŁ HISZPAŃSKIMI HERBATNIKAMI

Tajemnicze flagi

Każda flaga zawiera słowo, ale widoczne są tylko trzy jego litery. Korzystając z podpowiedzi, odgadnij ukryte słowa.

1. Hiszpańska flota
2. Królewska siedziba
3. ... Południowa
4. Potężne królestwo
5. Bogactwo
6. Wielka walka

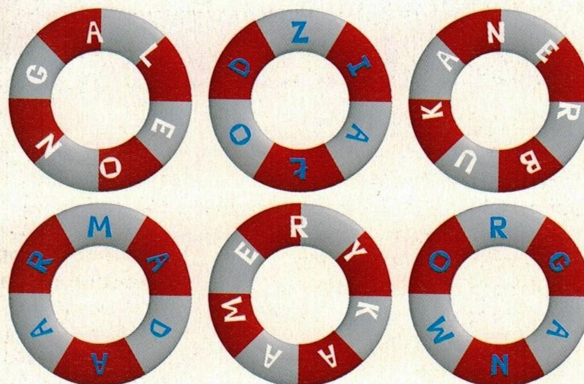

Połączenia

Połączcie litery w sześć słów związanych z hiszpańskim imperium. Możecie poruszać się w górę, w dół, na boki i na ukos. Litery można używać wielokrotnie. Której litery nie wykorzystacie ani razu?

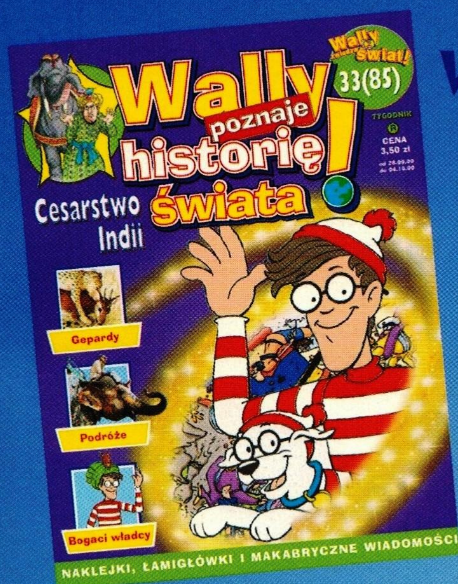
RATUJ SIĘ, KTO MOŻE, GDY PIRACI PŁYNĄ W MORZE!

Ratunek w kółku

Hiszpańscy żeglarze nie korzystali z kół ratunkowych. Czy potraficie odgadnąć słowa, które na nich ukryliśmy?

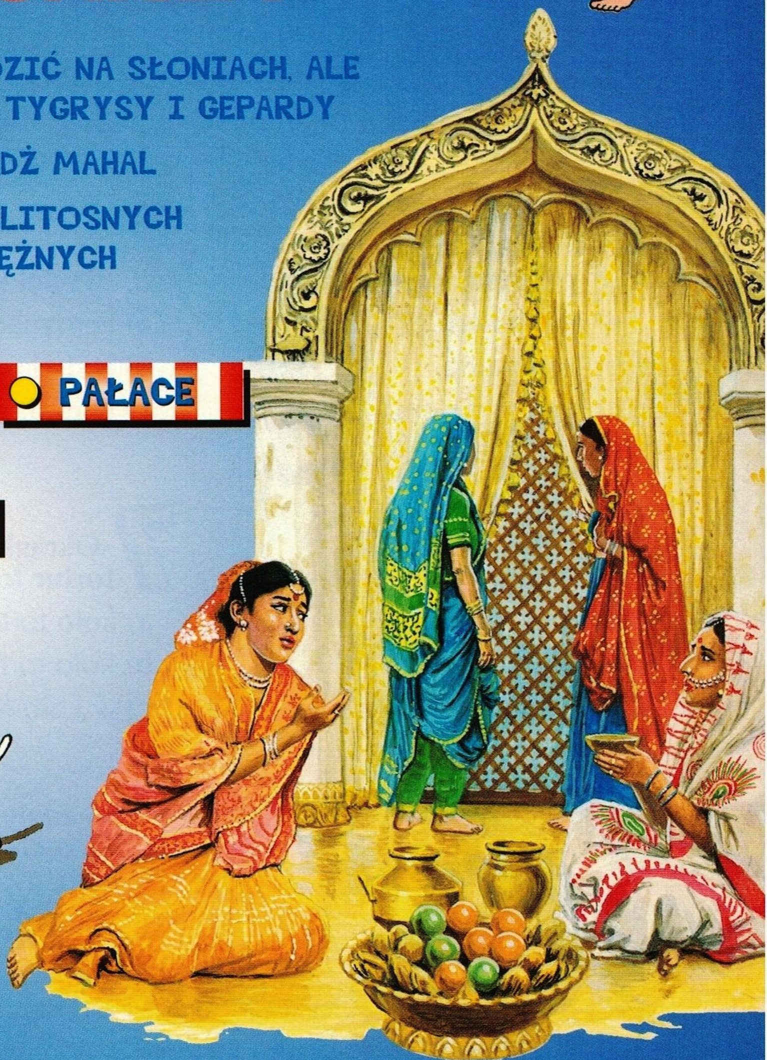
W następnym tygodniu Wally wyrusza na wschód, do kraju

INDYJSKICH CESARZY

- BĘDZIEMY JEŹDZIĆ NA SŁONIACH, ALE UWAŻAJCIE NA TYGRYSY I GEPARDY
- ZWIEDZIMY TADŻ MAHAL
- SPOTKAMY BEZLITOSNYCH RADŻÓW I POTĘŻNYCH MOGOŁÓW

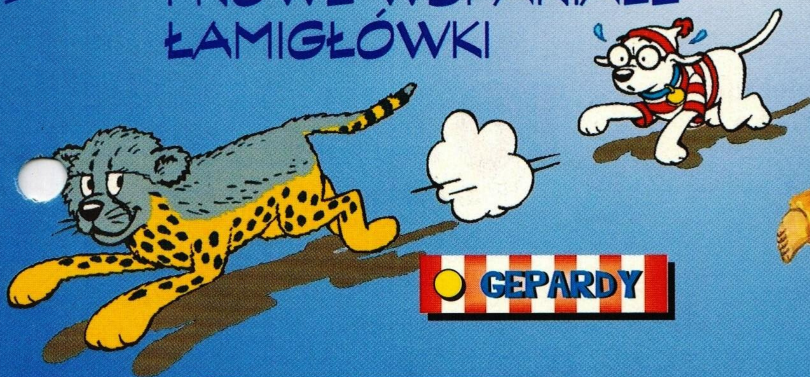

Oraz WIĘCEJ NAKLEJEK I NOWE WSPANIAŁE ŁAMIGŁÓWKI

Wydawnictwo: GE Fabbri Phoenix Sp. z o.o.
Adres redakcji: 50-079 Wrocław, ul. Ruska 41/42
Tel. (071) 344 77 75, fax 344 79 84
Redaktor naczelny: Jędrzej Maciuk
Z-ca red. naczelnego: Violetta Nowakowska
Opracowanie graficzne: Jola Kłosowicz
Redaktor techniczny: Marcin Kolenkiewicz
Korekta: Elżbieta Niegoda i Waldemar Spallek
Kolportaż: Andrzej Grzebyk
Zamówienia na egzemplarze archiwalne przyjmujemy wyłącznie na kartkach pocztowych.

ISBN 83-910481-1-X, 83-88264-15-X [cz. 32 (84)]

ATLAS:
otrzymujesz go w prezencie wraz z numerem pierwszym WALLY POZNAJE HISTORIĘ ŚWIATA. Znajdziesz w nim ilustracje z całego świata, a także nieocenione informacje przydatne do zadań domowych. Są tam obrazki słynnych budowli, zwierząt i mieszkańców świata.

NAKLEJKI:
w każdym numerze znajdziesz komplet darmowych naklejek do atlasu. Gdzie je naklejać? To proste! Numer naklejki odpowiada pustej kratce w atlasie.

Oprócz fantastycznych naklejek z numerami otrzymujesz naklejki z reprezentantami różnych epok. Dostajesz też zabawne naklejki Wally'ego, które możesz przykleić tam, gdzie chcesz.

SEGREGATOR:
pierwszy z czterech segregatorów otrzymujesz z numerem drugim, w którym Wally cofa się w czasy faraonów. Każdy z numerów jest dziurkowany, tak więc łatwo wpiąć go do segregatora. Dzięki niemu cały zbiór nie będzie się niszczyć, a Ty szybko znajdziesz potrzebny numer.

Historyczny quiz Wally'ego

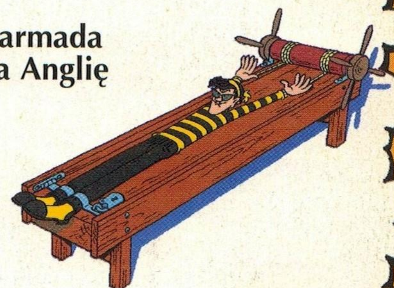

CZY ZNACIE, MIŁOŚNICY HISTORII, PRAWIDŁOWE ODPOWIEDZI NA TE NIEZWYKŁE PYTANIA?

1 **Bukaner to inaczej:**
- **a)** żołnierz,
- **b)** hiszpański okręt,
- **c)** pirat.

2 **Hiszpańska armada popłynęła na Anglię w roku:**
- **a)** 1410,
- **b)** 1588,
- **c)** 1944.

3 **Henry Morgan był piratem, który został...**
- **a)** admirałem,
- **b)** astronautą,
- **c)** nauczycielem.

4 **Który władca Hiszpanii wysłał wielką armadę:**
- **a)** Ferdynand,
- **b)** Izabela,
- **c)** Filip II.

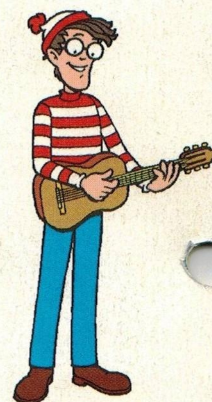
5 **Hiszpanie nazywali Francisa Drake'a:**
- **a)** smokiem,
- **b)** kaczką,
- **c)** psem.

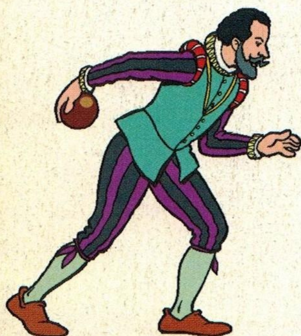
6 **Hiszpański sąd religijny to:**
- **a)** akwizycja,
- **b)** inkwizycja,
- **c)** inwentaryzacja.

7 **Okrągłe narzędzie tortur to tak zwane:**
- **a)** koło tortur,
- **b)** koło fortuny,
- **c)** w koło Macieju.

8 **Jaką część złota z Ameryki oddawano królowi Hiszpanii:**
- **a)** jedną dziesiątą,
- **b)** jedną piątą,
- **c)** wszystko.

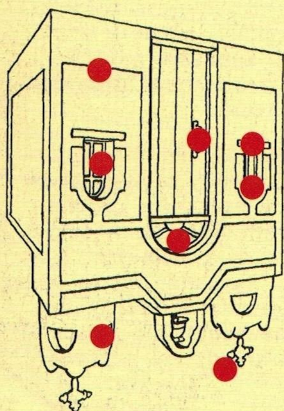

9 **Dowódcami angielskiej floty walczącej przeciwko armadzie byli:**
- **a)** Elżbieta I i Filip II,
- **b)** Bolek i Lolek,
- **c)** Howard i Drake.

10 **Kord jest to:**
- **a)** miecz,
- **b)** łyżka,
- **c)** okręt.

ODPOWIEDZI (NIE ZAGLĄDAJ!)

Str. 1 Szukaj i znajdź: muszkiet - str. 7, galeon - str. 4, konkwistador - str. 3, pałac - str. 11, skrzynia - str. 2. **Str. 3 Kłopotliwe kwiaty:** A i D, B i G, E i H, F i I. C nie pasuje do reszty. **Str. 4 Muszkietowa gmatwanina:** 12 muszkietów. **Str. 8 Pieniądze, pieniądze, pieniądze:** Poziomo: grosz, orzeł, mleko, koszt, oczko. Pionowo: złoto. **Str. 10-11:** Wally jest na górze po lewej; spadochroniarz opada na prawo od masztu, na środku obrazka; ptak siedzi w środkowym dziale; żeglarz z procą stoi obok Wally'ego; dzięcioł jest na szczycie masztu pośrodku; klepsydra stoi nad ptaszkiem w lufie, a kielich do wina jest na drugim końcu czerwonej poręczy; pod klepsydrą drzemie żeglarz; marynarz z ogonkami stoi po lewej stronie. **Str. 12 Mądre słowa:** Hiszpania, heretyk, jezuita, tortury, religia, Inkowie. **Str. 14 Na statku:** port, pora, kora, kura, kula. **Str. 20 Wytęż wzrok:** rozwiązanie po prawej. **Słynne imiona:** Drake, Kolumb, Karol, Morgan. **Połączenia:** armada, armata, Cortez, Drake, kara, pirat. Niewykorzystana litera - F. **Tajemnicze flagi:** 1. armada, 2. pałac, 3. Ameryka, 4. imperium, 5. skarb, 6. bitwa. **Ratunek w kółku:** galeon, działo, bukaner, armada, Ameryka, Morgan. **Historyczny quiz Wally'ego:** 1c, 2b, 3a, 4c, 5a, 6b, 7a, 8b, 9c, 10a.

ODPOWIEDZI (NIE ZAGLĄDAJ!)

Str. 1 Szukaj i znajdź: muszkiet - str. 7, galeon - str. 4, konkwistador - str. 3, pałac - str. 11, skrzynia - str. 2. **Str. 3 Kłopotliwe kwiaty:** A i D, B i G, E i H, F i I. C nie pasuje do reszty. **Str. 4 Muszkietowa gmatwanina:** 12 muszkietów. **Str. 8 Pieniądze, pieniądze, pieniądze:** Poziomo: grosz, orzeł, mleko, koszt, oczko. Pionowo: złoto. **Str. 10-11:** Wally jest na górze po lewej; spadochroniarz opada na prawo od masztu, na środku obrazka; ptak siedzi w środkowym dziale; żeglarz z procą stoi obok Wally'ego; dzięcioł jest na szczycie masztu pośrodku; klepsydra stoi nad ptaszkiem w lufie, a kielich do wina jest na drugim końcu czerwonej poręczy; pod klepsydrą drzemie żeglarz; marynarz z ogonkami stoi po lewej stronie. **Str. 12 Mądre słowa:** Hiszpania, heretyk, jezuita, tortury, religia, Inkowie. **Str. 14 Na statku:** port, pora, kora, kura, kula. **Str. 20 Wytęż wzrok:** rozwiązanie po prawej. **Słynne imiona:** Drake, Kolumb, Karol, Morgan. **Połączenia:** armada, armata, Cortez, Drake, kara, pirat. Niewykorzystana litera – F. **Tajemnicze flagi:** 1. armada, 2. pałac, 3. Ameryka, 4. imperium, 5. skarb, 6. bitwa. **Ratunek w kółku:** galeon, działo, bukaner, armada, Ameryka, Morgan. **Historyczny quiz Wally'ego:** 1c, 2b, 3a, 4c, 5a, 6b, 7a, 8b, 9c, 10a.

